

I. ÚS 281/97

> Stěžovatel se domáhal náhrady škody, jež mu byla způsobena tím, že byl 22. 8. 1969, když stál pokojně před vchodem svého domu, těžce raněn střelou pohotovostních jednotek, zasahujících proti demonstraci. Jeho nárok na náhradu škody by projednáván v letech 1975 - 1977 obecnými soudy způsobem, který zjevně porušoval principy spravedlivého procesu, a to v době, kdy byl Československý stát již nepochybně vázán Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.).

Československý stát byl v daném případě povinen chránit nově formulované právo občana na život a na osobní nedotknutelnost zaručené v části III. Paktu, v článku 6 odst. 1 a článku 9 odst. 1. To se však nestalo již tím, že nebylo zahájeno trestní stíhání - přinejmenším - "neznámého pachatele" a v důsledku toho nemohly být v časové návaznosti uplatněny nároky poškozeného a promlčecí lhůta k tomuto činu začala běžet až 30. 12. 1989 dle zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Protože však Ministerstvo vnitra ještě před uplynutím promlčecí lhůty doznalo svou odpovědnost za způsobenou škodu a přislíbilo uhradit následky způsobené škody, zdálo se být zahájení trestního stíhání v této době i jaksi nadbytečné, takže následně došlo k promlčení trestného činu, jímž byla způsobena těžká újma na zdraví.

V roce 1994 byly soudně vymáhané nároky stěžovatele obecnými soudy zamítnuty s poukazem na princip "rei iudicatae", čímž byl míněn rozsudek z roku 1977.

Tím také procesně-právně došlo k porušení základního právního principu, totiž práva na spravedlivý proces. V článku 2 odst. 1 Paktu se stát zavázal respektovat práva uznaná v Paktu a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území bez jakéhokoliv rozlišování. V odst. 3 téhož článku se stát zavázal "zajistit, aby se kterékoli osobě, jejíž práva nebo svobody tímto Paktem uznané byly porušeny, dostalo účinné ochrany bez ohledu na to, zda se porušení jejího práva nebo svobody dopustily osoby jednající v úřední funkci". Soud rozhodl v r. 1977 v rozporu s tímto závazkem tehdy již platné smlouvy. Proto bylo třeba v dané věci zvážit, zda vzhledem ke specifické povaze tohoto případu lze uplatnit princip "rei iudicatae" na rozsudek soudu, který porušil základní práva, jež byla v době rozsudku pro soud závazná. Je sice pravdou, že věc byla rozsoudena formálním prostředkem označeným za rozsudek, avšak materiálně způsobem, který je v rozporu se zásadou spravedlivého projednání věci. Ústavní soud má za to, že materiálně nelze chápat rozsudek, o který se opírá námitka "věci rozsoudené" v tomto případě jinak, než jako cílený, politicky motivovaný akt obrany totalitního státu vůči nárokům, vzneseným obětí jeho aktivit. Jestliže již v roce 1977 Krajský soud v Brně byl povinen respektovat Pakt, pak tím spíše i nyní je třeba respektovat čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jakož i článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě projednána nezávislým a nestranným

soudem. Z tohoto hlediska nelze uznat ani námitku, kterou v roce 1997 vznesl Nejvyšší soud, že stěžovatel žádal posouzení věci z hlediska právních předpisů později vydaných. Naopak, obecné soudy byly již tehdy povinny se řídit uzavřenými a řádně vyhlášenými mezinárodními smlouvami. <

Ústavní soud

rozhodl dnešního dne v senátu ve věci ústavní stížnosti L. Š. a nezl. J. Š. (právních nástupců stěžovatele J. Š.), obou bytem v Brně, proti rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Cdon 965/96, ze dne 10. 4. 1997, proti usnesení Městského soudu v Praze, č. j. 25 Co 300/94-38, z 30. 12. 1994, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 4. 2. 1994, č. j. 8 C 26/93-30, takto:

Ústavní stížnosti se vyhovuje a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 4. 2. 1994, č. j. 8 C 26/93-30, jakož i usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1994, č. j. 25 Co 300/94-38, a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 1997, č. j. 3 Cdon 965/96-56, se zrušují.

Odůvodnění

I.

Svou ústavní stížností z 1. 8. 1997 se obrátil stěžovatel J. Š. proti rozsudku Krajského soudu v Brně, č. j. 19 Co 444/75-136, ze 4. 2. 1977, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze 4. 2. 1994, č. j. 8 C 26/93-30, proti usnesení Městského soudu v Praze z 30. 12. 1994, č. j. 25 Co 300/94-38, a proti rozsudku Nejvyššího soudu ČR, č. j. 3 Cdon 965/96-56, z 10. 4. 1997. V návrhu na znění nálezu Ústavního soudu žádá zrušení citovaných rozhodnutí obecných soudů. Současně s podáním ústavní stížnosti požádal stěžovatel ve smyslu § 83 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, aby Ústavní soud rozhodl, že náklady jeho právního zastoupení zaplatí stát.

Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě a splňuje potřebné formální náležitosti. Pokud jde o původní zamítavý rozsudek Krajského soudu v Brně z roku 1977, vychází stěžovatel z názoru, že šlo o protiprávní akt vynucený výkonnou mocí totalitního režimu a z tohoto důvodu žádá jeho zrušení.

Ústavní stížnost je založena na skutečnostech, k nimž došlo 22. 8. 1969 při demonstracích, které probíhaly v Brně rok po invazi cizích armád a jejichž smyslem byl protest proti okupaci Československa sovětskou armádou. Proti těmto demonstracím zasahovaly tehdy policejní pohotovostní jednotky ozbrojenou silou a za použití střelných zbraní. Za této situace byl stěžovatel těžce zraněn zásahem střely, když stál před domem, v němž bydlel, a náboj ho zasáhl do krční páteře. Po chirurgickém zákroku mu byla střela na klinice vyoperována a na příkaz předána orgánu STB a údajně uložena v trezoru bývalé Krajské správy v Brně. K soudnímu řízení, jímž se stěžovatel v 70. letech domáhal náhrady škody, sdělily orgány Ministerstva vnitra, že střelu nemají v držení a soud vyzval stěžovatele samého, aby náboj soudu předložil, přestože bylo zřejmé, že tak nemohl učinit z výše uvedených důvodů. Tato okolnost měla dle stěžovatele význam pro rozhodování tehdejších soudů, a to jak Městského soudu v Brně (rozsudek z 18. 7. 1975, č. j. 10 C 224/70-122), tak i Krajského soudu v

Brně (rozsudek ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136), kterým bylo potvrzeno zamítavé rozhodnutí Městského soudu v Brně. V průběhu tohoto soudního řízení soud posléze dospěl k závěru, že předložení střely nemá ani význam, jestliže základní pochybnosti zůstalo, kým byla vystřelena. Pokud nebyly k dispozici zbraně, ze kterých bylo střeleno, mohlo - dle stanoviska soudu - sice jít o projektil ze zbraně SNB, avšak pistole ráže 7,65 mm používali i podnikoví strážníci a mohly být i v držení soukromých osob. "Je sice pravda" praví se dále v rozsudku Krajského soudu v Brně "že více osob potvrdilo, že v době, kdy došlo k postřelení navrhovatele, střelili směrem od náměstí 25. února do Orlí ulice, kde stál stěžovatel, muži v nějaké uniformě". avšak ".nepodařilo se zjistit, že by to byli právě příslušníci VB nebo LM. nebo příslušníci armády a nelze ani vyloučit, že střelil také některý z demonstrantů." Z těchto důvodů byla tehdejší žaloba stěžovatele proti Československému státu - Ministerstvu vnitra - zamítnuta. Z rozsudku nicméně vyplývá, že nebyl zjištěn žádný případ, že by střelil demonstrant a také nebyli tehdy zjištěni žádní výtržníci v uniformách, kteří by se vmísili do ozbrojených složek s úmyslem použít střelnou zbraň proti civilnímu obyvatelstvu. Svědci, kteří pozorovali dění z oken, potvrdili naopak výrok mužů v uniformě: "jdeme na to", pak slyšeli střelbu a viděli také zřetelně - stejně jako další svědkové - že střelili muži v uniformě a také odkud kam se střelilo. Tolik z rozsudku Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136.

Ve své ústavní stížnosti stěžovatel dovozuje, že výše uvedenými rozhodnutími soudu bylo porušeno právo na soudní ochranu proti nezákonným rozhodnutím soudu jednajícím v intencích totalitního režimu v rozporu s mezinárodními smlouvami o základních lidských právech. Poukazuje dále na to, že jde o majetkovou křivdu, která vznikla z hrubého porušení postupu soudu při zjišťování "materiální pravdy", zásady, jež údajně ovládala soudní řízení před listopadem 1989. Tím došlo k porušení především mezinárodních smluv a dohod, kterými byl i soud již před listopadem 1989 vázán. Stěžovatel namítá, že poukaz obecných soudů včetně Nejvyššího soudu na princip "rei iudicatae" nelze akceptovat. Zásada "rei iudicatae" není, dle názoru stěžovatele, silnější, nežli ochrana lidských práv a svobod a nemůže se stát právní překážkou pro nové projednání věci v tomto předmětu již jednou pravomocně "rozsouzené".

Nároky stěžovatele na náhradu škody, způsobené na zdraví, uplatněné proti státu - Ministerstvu vnitra - původně zamítnuté byly teprve dohodou z roku 1991 Ministerstvem vnitra dodatečně uznány a částečně uhrazeny. Na základě této dohody o vypořádání náhrady škody z 6. 9. 1991 byla Jiřímu Ševčíkovi vyplacena částka 638 418 Kčs. Tato dohoda se opírá o bod I., v němž obě strany konstatují, že J. Š. požádal Ministerstvo vnitra České republiky o náhradu za zranění, které 22. 8. 1969 utrpěl tím, že byl postřelen příslušníky SNB. Dále se praví, že "Ministerstvo vnitra ČR předmětnou věc podrobně přešetřilo a uznalo svoji odpovědnost." Dne 15. 1. 1992 pak došlo k uzavření druhé dohody, která je označena jako doplněk první a jež obsahuje zjištění, že "Ministerstvo vnitra České republiky je organizací odpovědnou za škodu, neboť k poškození zdraví a dalším trvalým následkům na straně oprávněného došlo při zásahu sil Ministerstva vnitra České republiky a v přímé

souvislosti s ním." Podle této dohody mělo Ministerstvo vnitra počínaje 1. 6. 1991 platit oprávněnému částku 1 168 Kčs jako doplněk k nízkému invalidnímu důchodu Jiřího Ševčíka, který obnášel pouze 1 596 Kčs měsíčně. Nicméně ani dodatečná renta ve výši 1 168 Kčs měsíčně stěžovateli vyplácena nebyla.

Proto se stěžovatel obrátil žalobou z 15. 2. 1993 na Obvodní soud pro Prahu 7, aby se domohl jak vyplácení renty, tak i celkové úpravy náhrad úměrně k vzniklé škodě i těžkým a trvalým zdravotním následkům, jež se časem projevily. Obvodní soud pro Prahu 7 v průběhu řízení sice zjišťoval rozsah poškození zdraví i trvalých následků, ve svém usnesení však - stejně jako právní odbor Ministerstva vnitra ČR - zaujal stanovisko, že projednání nároků stěžovatele brání překážka věci rozsouzené dle § 159 odst. 3 o. s. ř., neboť ve věci byl již vydán rozsudek, a to Městským soudem v Brně dne 18. 7. 1975 (č. j. 10 C 224/70-122), potvrzený rozsudkem Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977 (č. j. 19 Co 444/75-136), který nabyl právní moci dne 5. 5. 1977. Proto řízení zastavil.

Proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze 4. 2. 1994, č. j. 8 C 26/93-30, se stěžovatel odvolal k Městskému soudu v Praze. Ten však usnesení soudu I. stupně ve výroku o zastavení řízení potvrdil 30. 12. 1994 (č. j. 25 Co 300/94-38).

Všechna zamítavá rozhodnutí obecných soudů se opírají o princip "rei iudicatae" (věci rozsouzené), tj. o nemožnost nového projednání věci, o níž bylo již pravomocně soudem rozhodnuto. Tímto pravomocným rozhodnutím, jež brání projednání věci, rozumí obecné soudy citovaný již rozsudek Městského soudu v Brně z 18. 7. 1975, č. j. 10 C 224/70-122, potvrzený rozsudkem Krajského soudu v Brně z 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136, jimiž byl nárok stěžovatele na odškodnění v roce 1977 zamítnut.

Když stěžovatel neuspěl u Obvodního soudu pro Prahu 7 a u Městského soudu v Praze, využil možnosti podat proti potvrzujícímu výroku usnesení Městského soudu v Praze dovolání k Nejvyššímu soudu ČR. V tomto dovolání poukázal na to, že rozhodnutími obou obecných soudů bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu a na náhradu újmy na zdraví, způsobené střelnou zbraní příslušníka SNB v roce 1969. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136, označuje stěžovatel za nezákonný, protože soud v rozporu s právem a s platnými mezinárodními smlouvami nevzal na vědomí provedené důkazy a svědecké výpovědi a záměrně bránil vyjasnění sporu. Mimo jiné i tím, že uznal za věrohodné prohlášení orgánů Státní bezpečnosti, že střelu, jež mu byla vyoperována a tímto orgány Státní bezpečnosti odebrána, v držení nemají.

Přípustnost dovolání k Nejvyššímu soudu Městský soud v Praze odůvodnil poukazem na zásadní právní význam dle § 239 odst. 2 písm. a) o. s. ř. v tehdejší znění, neboť rozhodnutí o tom, že ani zákon č. 480/1991 Sb., o době nesvobody, a ani dohoda účastníků o náhradě škody, uzavřená po právní moci rozsudků, neumožňují soudu projednat opětovný návrh na náhradu škody, a to ani s ohledem na ustanovení § 159 odst. 3 občanského soudního řádu (dále jen "o. s. ř."), ani na základě § 51 odst. 1 a 2 občanského zákoníku před

novelou. Tato okolnost má dle Městského soudu v Praze natolik zásadní význam po právní stránce, že bylo dovolání přípustné.

Nejvyšší soud ČR dovolání projednal a rozsudkem z 10. 4. 1997, č. j. 3 Cdon 965/96-56, zamítl proto, že z hlediska právní otázky, která byla předmětem přezkumu rozhodnutí v dovolacím řízení, není dovolání důvodné. V odůvodnění svého rozhodnutí uvádí Nejvyšší soud, že žalobce nenapadl závěr odvolacího soudu o existenci překážky pravomocně rozhodnuté. Stěžovatel v dovolání údajně namítal, že rozsudek, který tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené pro toto řízení, není správný a žádal, aby jeho platnost byla posouzena z hlediska zákona č. 480/1991 Sb. Nejvyšší soud na to dospěl k závěru, že ani dovolací soud, který rozhoduje o mimořádném opravném prostředku proti usnesení odvolacího soudu, se nemůže vyjadřovat k otázce věcné správnosti či nesprávnosti pravomocného rozsudku, vydaného v jiném řízení a nemůže přezkoumávat jeho správnost z hlediska právních předpisů později vydaných. Podle § 159 odst. 3 o. s. ř. jakmile bylo o věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být projednávána znovu.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání stěžovatele nebylo podloženo důvody § 237 o. s. ř. o podmínkách přípustnosti dovolání, ale že dovolací důvod váže posouzení věci pouze na určité právní otázky a v důsledku toho podle § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. bylo dovolání přípustné pouze v rozsahu těchto otázek. Dle stanoviska Nejvyššího soudu žalobce v dovolání namítal, že rozsudek, který tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené, není správný a žádal, aby jeho platnost byla posouzena z hlediska zákona č. 480/1991 Sb.

Odtud Nejvyšší soud dovodil, že žalobce ani nenapadal závěr odvolacího soudu o existenci překážky věci pravomocně rozhodnuté a omezil se na otázku věcné správnosti či nesprávnosti napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136. V té souvislosti dospěl Nejvyšší soud k závěru, že ani mimosoudní dohoda žalobce s Ministerstvem vnitra, na jejímž základě Ministerstvo vnitra uznalo svou odpovědnost a poskytlo částečné plnění, nemá vliv na účinky právní moci rozsudku z roku 1977, tedy rozsudku, jehož zamítavé rozhodnutí vychází z předpokladu možného výstřelu pachatele, který vůbec nepatřil k ozbrojeným sborům, nasazeným proti demonstrantům. Přestože tato úvaha vedla v oné době soudce k zamítnutí nároků stěžovatele, nedošlo tehdy ani k zahájení trestního stíhání "neznámého pachatele".

V písemném vyjádření k ústavní stížnosti sdělil Obvodní soud pro Prahu 7, že ve věci byl již vydán rozsudek, a to Městským soudem v Brně (18. 7. 1975), potvrzený rozsudkem Krajského soudu v Brně 4. 2. 1977, který nabyl právní moci dne 5. 5. 1977 (nikoli 1997, jak se ve vyjádření uvádí). Rozhodnuto bylo v téže věci mezi těmiž účastníky a věc proto nemůže být projednána znovu dle § 159 odst. 3 o. s. ř. Ani dobrovolné plnění odpůrce neumožňuje soudu znovu o věci rozhodnout a překlenout tak překážku věci rozsouzené. Městský soud v Praze pak ve svém vyjádření poukázal opětovně na překážku věci pravomocně rozhodnuté dle § 159 odst. 3 o. s. ř. a ve stejném smyslu se vyjádřil též Nejvyšší soud České republiky.

Dne 7. 6. 1999 se Ústavní soud dozvěděl, že stěžovatel J. Š. zemřel dne 27. 9. 1998. Usnesením, č. j. I. ÚS 281/97-32, ze dne 9. 6. 1999, Ústavní soud řízení přerušil s tím, že v řízení bude pokračovat s dědici stěžovatele, jakmile skončí řízení o dědictví.

Usnesením Městského soudu v Brně, sp. zn. 58 D 846/98, ze dne 22. 5. 2000, pravomocným dne 14. 6. 2000, pominuly důvody pro přerušování řízení o ústavní stížnosti. Dle tohoto usnesení se dědici pozůstalého stali pozůstalá manželka L. Š. a nezletilý syn J. Š. Ústavní soud tedy pokračuje v řízení s těmito dědici jako účastníky řízení.

II.

Po zhodnocení soudního projednávání sporné věci v době tzv. "normalizace" dospěl Ústavní soud k závěru, že tehdejší Městský i Krajský soud v Brně nemohly nepředpokládat, že výstřel vyšel z řad uniformovaných sborů. Slovní obrat o možnosti, že vystřelil některý z "kontrarevolučních" demonstrantů vedl přirozeně ke zpochybnění pachatele a k právnímu úniku státu - Ministerstva vnitra - z odpovědnosti za těžké ublížení na zdraví. Obecně vzato přináší zásrok policejních sil při použití střelných zbraní zvýšené nebezpečí vzniku škod na zdraví a zakládá proto i zvýšenou odpovědnost za škody, jež vznikají použitím výrobků s nebezpečnými vlastnostmi (jimiž nepochybně střelné zbraně jsou), resp. při použití zařízení, jejichž provoz je zdrojem zvýšeného nebezpečí. Proto je třeba ve skutečnosti odpovědnost za škodu způsobenou v daném případě příslušníky policie užitím služební zbraně, tj. použitím zdrojů zvýšeného nebezpečí, chápat jako svého druhu objektivní odpovědnost, při níž musí právnická osoba odpovídat za protiprávní úkon svého zaměstnance, jestliže neprokáže, že vzniklou škodu její zaměstnanec nezpůsobil (srov. Viktor Knapp, Občanské právo hmotné, sv. II, Praha 1995, s. 318). Z tohoto pojetí odpovědnosti zřejmě vycházelo i Ministerstvo vnitra při formulaci obou dohod s poškozeným.

Postřelení J. Š., pokojně stojícího u dveří domu, v němž bydlel, je třeba chápat jako čin, který byl protiprávní. Ministerstvo vnitra také posléze svoji odpovědnost za tento čin uznalo, i když tak neučinilo formálně-právně kvalifikovaným způsobem. Tím vznikla paradoxní situace, kdy za způsobenou škodu nelze poskytnout přiměřenou náhradu přesto, že právnická osoba odpovědná za škodu, svou odpovědnost uznává, a to v důsledku toho, že současně namítá právní nezávaznost uzavřené mimosoudní dohody. V důsledku toho stojí v cestě odškodnění rozsudky obou soudů starého režimu, které v letech 1975 a 1977 náhradu škody stěžovateli nepřiznaly a kterých se paradoxním způsobem Ministerstvo vnitra v současné době dovolává, i když mimosoudní cestou svoji odpovědnost uznalo. Je sice pravda, že plnění v budoucnu splatných dávek je možno na návrh změnit, jestliže se podstatně změnily okolnosti, které jsou rozhodující pro výši a další trvání dávek (§ 163 odst. 1 o. s. ř.), to však pouze za předpokladu, že plnění těchto dávek bylo stanoveno rozsudkem soudu a nikoli mimosoudní dohodou.

Případ J. Š. je případem sui generis. Obě dohody o náhradě za způsobené škody na zdraví byly

uzavřeny - a mohly vůbec být uzavřeny - až po pádu totalitního režimu, protože nároky uplatněné v 70. letech byly tehdejšími soudy zamítnuty. Dohoda, kterou Ministerstvo vnitra v roce 1991 - jak samo uvádí - uznalo svou odpovědnost, když "předmětnou věc podrobně přešetřilo", založila důvěru stěžovatele ve stát, schopný uznat svou odpovědnost a ochotný odčinit alespoň zčásti jím napáchané škody. Objektivně tak tyto uzavřené dohody zaujaly jakousi zástupnou roli místo rozsudku, který ve starém režimu zřejmě nesměl být jiný než zamítavý, neboť mocenské opory totalitního režimu chránily především samy sebe.

Pozdější neochota Ministerstva vnitra přezkoumat zdravotní následky vzhledem k horšícímu se stavu stěžovatele a zvažovat rentu s ohledem na možný příjem, kterého by stěžovatel býval dosahoval, kdyby nebyl těžce zraněn a mohl pracovat ve svém oboru, pramení z toho, že dosud poskytnutá plnění jsou chápána jako dobrovolné dávky, jež nemají právního podkladu, neboť oba rozsudky Městského a Krajského soudu v Brně, vynesené za starého režimu odpovědnost Ministerstva vnitra popřely.

Tímto postupem Ministerstva vnitra se klíčovou otázkou celého případu staly právě ony rozsudky, na něž se odvolávají jak Obvodní soud pro Prahu 7, tak i Městský soud v Praze a nakonec i Nejvyšší soud České republiky. Nejvyšší soud ve svém rozsudku odkazuje na to, že dovolání bylo přípustně pouze v souvislosti s posouzením určitých právních otázek a že proto nemohl rozhodovat mimo jejich okruh. Uvádí, že stěžovatel v daném případě nenapadl překážku věci rozsouzené, ale věcnou správnost pravomocného rozsudku v roce 1977. Ze spisů obecných soudů Ústavní soud však zjistil, že námitka věci pravomocně rozsouzené se stala předmětem sporu jak u Obvodního soudu pro Prahu 7 tak u Městského soudu v Praze a že přípustně dovolání se týká rozhodnutí o tom, že projednat opětovný nárok na náhradu škody nelze s ohledem na ustanovení § 159 odst. 3 o. s. ř., tedy vzhledem k námitce věci rozsouzené. Na druhé straně však stanovisko Nejvyššího soudu, že mimosoudní dohoda s Ministerstvem vnitra, uznávající odpovědnost tohoto ministerstva za způsobenou škodu, nemá vliv na právní moc napadeného rozsudku, je právně korektní a nelze mu z hlediska právního nic vytknout. Nejvyšší soud však vychází též z toho, že stěžovatel žádal posouzení věci "z hlediska právních předpisů později vydaných", což naznačuje zásah do zákazu retroaktivity. Zcela tak tomu však není, protože stěžovatel se dovolává posouzení případu též z hlediska někdejší ústavy, jakož i dalších právních norem a především i mezinárodních smluv a dohod, jimiž byl Československý stát již v tehdejší době vázán.

Ústavní soud po přezkoumání všech okolností případu zjistil, že možnost domáhat se spravedlivého posouzení věci a náhrady škody vznikla stěžovateli teprve po zhroutilí totalitního režimu. Ze způsobu a povahy rozhodování Městského soudu v Brně v roce 1975 i Krajského soudu v Brně v roce 1977 lze dovodit, že stěžovatel utrpěl nejen škodu na zdraví, ale i následnou škodu způsobenou tím, že soud se vyhnul rozhodnutí o odpovědnosti a náhradě škody a tím způsobil pozdější potíže stěžovateli při uplatňování jeho nároku. Tato okolnost nebyla později vzata na vědomí ani Obvodním

soudem pro Prahu 7 ani Městským soudem v Praze a ani Nejvyšším soudem ČR.

Z rozsudku Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/75-136, jednoznačně vyplývá, že konstrukce o možném výstřelu některého z demonstrantů je účelově zaměřena ke zpochybnění odpovědnosti orgánů Ministerstva vnitra. Žádná z celé řady svědeckých výpovědí nepotvrzovala ani, že by demonstranti byli ozbrojeni, ani že by některý z nich střelil. Veškeré výpovědi více svědků naopak jednoznačně potvrdily, že střelba vycházela od ozbrojených uniformovaných složek a více svědků také vidělo, že jejich střelba směřovala do Orlí ulice, v níž stál stěžovatel. Ostatně, kdyby vystřelil některý z demonstrantů, což žádný svědek nepotvrzuje, směřovala by jeho střelba zřejmě nikoli od policejních složek do Orlí ulice, ale opačným směrem. Krajský soud v Brně tedy porušil nejen etická pravidla soudcovského rozhodování, ale i základní procesní garance spravedlivého zjištění "materiální pravdy". Tím Krajský soud v Brně jednal v rozporu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt", který vyhláškou ministra zahraničních věcí, č. 120/1976 Sb., vstoupil 23. 3. 1976 pro Československo v platnost.

V důsledku Paktu došlo v právním řádu tehdejšího Československa k velmi podstatné a dalekosáhlé změně jak materiálně-právní tak i procesně-právní. Materiálně-právně vnesl Pakt do práva nové pojetí, v němž občan měl získat vůči státu svou hodnotovou a rozhodovací autonomii a přestat být pouhým předmětem státní manipulace. Není vůbec rozhodující, že materiální obsah Paktu byl politickou praxí zcela popřeny. Právě tak neobstojí ani poukaz na jiné právní předpisy tehdejšího režimu, jež by základní práva zaručená Paktem mohly dezinterpretovat a zbavit reálného obsahu. V článku 2 odstavci 1 Paktu se každý stát zavázal ".respektovat práva uznaná v tomto Paktu a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci, bez jakéhokoli rozlišování." Podle odstavce 2 citovaného článku se každý stát rovněž zavázal ".že podnikne nutné kroky ... k tomu, aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu." V Paktu je kromě toho uveden článek 5, který v odstavci prvním stanoví, že "Nic v tomto Paktu nemůže být vykládáno tím způsobem, jakoby dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod uznaných tímto Paktem nebo k jejich omezení ve větším rozsahu než tento Pakt stanoví."

Československý stát byl zcela nepochybně povinen se Paktem řídit a v daném případě chránit nově formulované právo občana na život a na osobní nedotknutelnost zaručené v části III. Paktu, v článku 6 odst. 1 a článku 9 odst. 1. To se však nestalo již tím, že nebylo zahájeno trestní stíhání - přinejmenším - "neznámého pachatele" a v důsledku toho nemohly být v časové návaznosti uplatněny nároky poškozeného a promlčecí lhůta k tomuto činu začala běžet až 30. 12. 1989 dle zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Protože však Ministerstvo vnitra ještě před uplynutím promlčecí lhůty doznalo svou odpovědnost za způsobenou škodu a přislíbilo uhradit následky způsobené škody, zdálo se být zahájení trestního stíhání v této době i jaksi nadbytečné,

takže následně došlo k promlčení trestného činu, jímž byla způsobena těžká újma na zdraví. V důsledku toho došlo i k popření resp. pomnutí práva občana na ochranu života a na osobní nedotknutelnost, jež je právem občana vůči státu a které je právě stát povinen garantovat.

Avšak také procesně-právně došlo k porušení základního právního principu, totiž práva na spravedlivý proces. Nejde pouze o deficit ve smyslu článku 103 odst. 1 tehdy platné ústavy, podle něhož v řízení postupují soudy tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něj vycházejí, což se v daném případě nestalo. Jde především též o to, že v článku 2 odst. 1 Paktu se stát zavázal respektovat práva uznaná v Paktu a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území bez jakéhokoliv rozlišování. V odst. 3 téhož článku se stát zavázal "zajistit, aby se kterékoli osobě, jejíž práva nebo svobody tímto Paktem uznané byly porušeny, dostalo účinné ochrany bez ohledu na to, zda se porušení jejího práva nebo svobody dopustily osoby jednající v úřední funkci". Tehdejší soud rozhodl v rozporu s tímto závazkem tehdy již platné smlouvy, která svou povahou stojí nad zákony. Proto bylo třeba v dané věci zvážit, zda vzhledem ke specifické povaze tohoto případu lze uplatnit princip "rei iudicatae" na rozsudek soudu, který porušil základní práva, jež byla v době rozsudku pro soud závazná. Je sice pravdou, že věc byla rozsouzena formálním prostředkem označeným za rozsudek, avšak materiálně způsobem, který je v rozporu se zásadou spravedlivého projednání věci. Ústavní soud má za to, že materiálně nelze chápat rozsudek, o který se opírá námitka "věci rozsouzené" v tomto případě jinak, než jako cílený, politicky motivovaný akt obrany totalitního státu vůči nárokům, vzneseným obětí jeho aktivit. Jestliže již v roce 1977 Krajský soud v Brně byl povinen respektovat Pakt, pak tím spíše i nyní je třeba respektovat čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jakož i článek 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě projednána nezávislým a nestranným soudem. Z tohoto hlediska nelze uznat námitku Nejvyššího soudu, že stěžovatel žádal posouzení věci z hlediska právních předpisů později vydaných. Naopak, obecné soudy byly již tehdy povinny se řídit uzavřenými a řádně vyhlášenými mezinárodními smlouvami.

Celá věc má ovšem i další aspekt, který spočívá v tom, že J. Š. v roce 1991 uvěřil státu, který prohlásil, že je odpovědný za škodu mu způsobenou a nevyužil všech dostupných právních prostředků k tomu, aby si své nároky včas a formálně právním způsobem zajistil. Ministerstvo vnitra, které s ním jednalo jménem československého státu, svým jednáním a chováním reprezentovalo vůči poškozenému J. Š. i míru věrohodnosti demokratického státu vůči vlastním občanům. Tím dostává celá záležitost i další morální rozměr, neboť demokratický stát v zájmu své vlastní věrohodnosti bez níž by neměl podporu svých občanů, musí plně respektovat zásadu "pacta sunt servanda" tj. závaznosti dohod, jež uzavře se svými občany.

To platí nejen pro dohodu o tom, že Ministerstvo vnitra vyplatí dodatečně rentu, jejíž vymahatelnost byla právně podložena smluvní formou. Platí to i o celkovém řešení této kauzy v souladu s

principem přiměřenosti materiálního právního státu a s ohledem na posouzení nároků dědiců po J. Š.

J. Š. chápal výslovné a písemné prohlášení Ministerstva vnitra, jímž dvakrát přiznalo svou odpovědnost za způsobenou škodu na zdraví, za svého druhu "odčinění" protizákonných rozsudků z let 1975 a 1977 a za dostatečnou záruku toho, že náhrada za způsobenou škodu bude řádně a přiměřeně posuzována a vzhledem ke změnám v jeho zdravotním stavu a inflaci upravována tak, jak je to v jiných případech obvyklé.

Jestliže stát činí prohlášení, jimiž uznává nároky svých občanů pouze takovým způsobem, který mu umožňuje z formálně právních důvodů se vymknout plnění vlastních slibů, jde nepochybně o neblahé poselství občanům, které ohrožuje věrohodnost tohoto státu a doporučuje jim z preventivních důvodů vlastnímu státu nevěřit.

Vzhledem ke všem výše uvedeným okolnostem a zejména pak vzhledem k tomu, že rozsudkem Krajského soudu v Brně ze 4. 2. 1977, č. j. 19 Co 444/77-136, došlo z hlediska materiálně-právního k pomnutí práva stěžovatele na ochranu života dle článku 6 Paktu, tedy nerespektování nároku občana vůči státu, který je garantem tohoto práva, z hlediska procesně-právního pak ke hrubému porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces v rozporu s Paktem, nezbylo Ústavnímu soudu než ústavní stížnosti stěžovatele v plném rozsahu vyhovět a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušit.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně 17. ledna 2001